

Aan de minister van Volkshuisvesting,
Ruimtelijke Ordening en Milieubeheer
Mevrouw dr. J.M. Cramer
Postbus 20951 IPC 100
2500 EZ Den Haag

VROMraad

datum: 16 mei 2007
kenmerk: br20070516-077
VRR2007.001293
advies 062
betreft: Stuur op Mooi Nederland!

Mevrouw de Minister,

In ons kennismakingsgesprek op 18 april jl. heeft u uw ambities verwoord voor het beleidsprogramma Mooi Nederland en heeft u de VROM-raad gevraagd op korte termijn een aantal aanbevelingen te geven voor een effectieve sturing op dit programma. In deze brief staan die aanbevelingen verwoord. De aanbevelingen zijn gebaseerd op de denklijnen van de raad, die in de adviezen van de afgelopen jaren zijn ontwikkeld.¹ Tevens wordt enigszins vooruitgelopen op het advies over bevordering van ruimtelijke kwaliteit dat de raad voor 2007 op zijn werkprogramma heeft staan.

1. Probleemstelling

Er is recent veel publieke discussie rond het thema 'verrommeling'. Hieruit blijkt het maatschappelijk onbehagen over het hoge tempo en de ingrijpende aard van ruimtelijke veranderingen. De impact hiervan is in toenemende mate op regionale schaal te ervaren. Steeds meer mensen bewegen zich op die schaal en ervaren dat de open ruimte en de groene waarden afnemen en versnipperen. De feitelijke ruimtelijke ontwikkeling staat op gespannen voet met het kennelijke ideaalbeeld van een duidelijk verschil tussen stad en land en met het kunnen beleven van verschillende landschappen. Er is een aanzienlijke discrepantie tussen de gewenste ruimtelijke hoofdstructuur en de optelsom van voorgenomen projecten (bijvoorbeeld zoals verbeeld in de Nieuwe Kaart van Nederland).

De titel van het programma Mooi Nederland suggereert dat het zwaartepunt ligt op de aantrekkelijkheid van de leefomgeving. Met 'Mooi Nederland' moet echter meer gebeuren dan het inzetten van rijksmiddelen gericht op het stoppen van de verrom-

¹ Onder andere 'Ruimte geven, ruimte nemen', 'Werklandschappen', 'Groeten uit Holland, Qui è fantastico!' en het Briefadvies Programma-aanpak van de Nota Ruimte

meling langs doorgaande routes of het 'opruimen van de rommel'. Naar het oordeel van de raad moet in het beleidsprogramma ruimtelijke kwaliteit centraal staan. Dit betekent dat naast de belevingswaarde ook de gebruikswaarde en de toekomstwaarde een belangrijke plek moeten krijgen en dat deze in samenhang worden gezien. De beste condities voor ruimtelijke kwaliteit ontstaan daarbij door dwarsverbanden te leggen tussen ruimtelijk relevante ontwikkelingen. Het programma Mooi Nederland moet er toe leiden dat als gevolg van een goed verlopen afwegingsproces de leefomgeving aantrekkelijk wordt gevonden, mede omdat deze ook goed functioneert en toekomstbestendig (duurzaam) is.

In het onderstaande wordt kort ingegaan op het belang van een strategie gericht op voorkomen én genezen, en op de rijksagenda zoals de raad die voor ogen heeft. Regionale gebiedsontwikkeling is volgens de raad het aangrijpingspunt. Daarna wordt ingegaan op de sturingsfilosofie, die wordt uitgewerkt voor horizontale en verticale sturingsvraagstukken. Tot slot worden de belangrijkste aanbevelingen samengevat.

2. Voorkomen én genezen

De ruimtelijke ontwikkelingen die de (belevingswaarde van de) open ruimte aantasten hebben een planningshistorie van vele jaren. Zij zijn niet het gevolg van de meer decentrale sturingsfilosofie uit de Nota Ruimte, maar zijn inherent aan de grote ruimtedruk van de laatste decennia. Evident is dat er te weinig is ingezet op binnenstedelijk bouwen, herstructurering en transformatie van bestaand stedelijk gebied. Dit komt omdat aan het bouwen in het 'landelijke gebied' veel minder kosten en voorbereidingstijd zijn verbonden dan aan het herstructureren van bestaande locaties. Er is sprake van een klassiek sociaal dilemma; de open ruimte is een ongeprijsd collectief goed dat het vaak aflegt tegen de goed-identificeerbare individuele of bedrijfsbelangen.

Het is op voorhand niet te verwachten dat het 'terugvallen' op een meer dirigistische centrale sturing in de publieke kolom met alleen restrictieve regelgeving soelaas biedt. De gemiddelde voorbereidings- en realisatietermijn van ruimtelijke ingrepen maakt ook duidelijk dat interventie met alleen regelgeving op z'n vroegst over acht à tien jaar merkbaar kan worden; en dan nog alleen door het stoppen van de ongewenste ruimtelijke ontwikkelingen. Dan is er nog niets 'opgeruimd' of anderszins merkbaar van een 'mooier Nederland' als gevolg van rijksinterventie.

Met de inzet van financiële middelen kunt u wellicht op korte termijn resultaten bereiken. Door in te grijpen op de eigendomsrechten kunnen ongewenste situaties worden gesaneerd of kan worden voorkomen dat plannen in de 'pijplijn' niet op de geplande wijze tot stand komen. Een dergelijke inzet is in de meeste gevallen echter weinig kosteneffectief. Met het beschikbare uitvoeringsbudget gekoppeld aan de Nota Ruimte kan maar een beperkte sanering of afremming van de plancapaciteit worden bekostigd. Naar het oordeel van de raad is het in structurele zin alleen zinvol deze aanpak te overwegen als is verzekerd dat er geen nieuwe ongewenste ontwikkelingen bij komen.

Beter kan met de beperkt beschikbare middelen een impuls worden gegeven aan maatregelen om de landschappelijke inpassing van toegevoegde bebouwing te verbeteren.

Er zijn gebieden waar door diverse afzonderlijke ontwikkelingen en nieuwe functies een heel gebied wordt ervaren als verrommeld. In deze gebieden is de klassieke stad-land tegenstelling niet meer van toepassing. Het verdient aanbeveling om voor deze gebieden nieuwe planconcepten te ontwikkelen.

3. Beleidsprogramma én rijksagenda voor de leefomgeving

Op basis van de kabinetsvisie op de toekomst van Nederland prioriteert u met het programma Mooi Nederland in het uitvoeringsprogramma van de *Nota Ruimte* en voegt u nieuwe beleidsambities toe. De raad pleit er voor dat 'Mooi Nederland' de rijksagenda gaat vormen met daarop (een beperkt aantal) helder geformuleerde en gespecificeerde ruimtelijke opgaven. Op basis van de nieuwe Wet op de ruimtelijke ordening (Wro) kunt u per opgave het nationaal belang, de rijksvisie en de inzet van uw instrumenten operationaliseren in structuurvisies. Zonder in dirigisme te vervallen kunt u daarin tevens aangeven welke kwaliteitsvoorwaarden (inhoudelijk of procedureel) u stelt aan de ruimtelijke afwegingen.² In ons advies 'Ruimte geven, ruimte nemen' (2006) is een aantal vraagstukken van nationaal belang geïdentificeerd waarbij de raad pleit voor meer duidelijkheid en scherpte in de rijksagenda (zie kader).

In het advies 'Ruimte geven, ruimte nemen' is de rijksagenda omschreven als de vraagstukken voor de lange termijn, die grens- en sectoroverschrijdend zijn zoals de verandering van het klimaat (de veiligheid en kwaliteit van het kustgebied en het omgaan met sterker fluctuerende rivierafvoeren). In termen van programmaonderdelen en projecten denkt de raad niet alleen aan Schiphol, de (inter)nationale hoofdinfrastructuur, of de Tweede Maasvlakte, maar ook aan het oplossen van de congestie in de Randstad, grootschalige stedelijke ontwikkelingen in de Noord- en Zuidvleugel van de Randstad en de ondersteuning van de ontwikkeling van krachtige binnensteden. Ook de bescherming en ontwikkeling van de Nationale Landschappen horen op die agenda. Een 'sense of urgency' is nodig rond cruciale beslissingen die nu over het Groene Hart genomen moeten worden.

De raad vindt het cruciaal om te komen tot meer sectoroverstijgend beleid in het ruimtelijke spoor. Pijler 3 in het coalitieakkoord biedt u hiervoor de basis. In de Wro is de coördinerende bevoegdheid nadrukkelijk bij de minister van VROM gelegd. Daarom ligt een sterke regierol van VROM bij de uitvoering van het programma 'Mooi Nederland' voor de hand. Dit betekent niet dat VROM bij de uitvoering van dit programma sectorprojecten overneemt. Dit betekent dat VROM de agenda zet, sectorbelangen verknoopt en dat borgt dat ruimtelijke kwaliteit randvoorwaarde is.

Het ruimtelijk beleid moet voorzien in versterking van het kwaliteitsbewustzijn en in het borgen van kwaliteitszorg via diverse checks and balances. Naast regelgeving en coördinatie ligt er een faciliterende taak bij VROM om opdrachtgeverschap en de dialoog over kwaliteitspercepties goed in te vullen. De raad constateert dat in de sterk veranderde en meer marktgerichte uitvoeringspraktijk er behoefte is aan nieuwe manieren om de ruimtelijke kwaliteit tijdens het proces van besluitvorming en inrichting beter te borgen. De raad werkt momenteel aan een advies over de operationalisering hiervan.

² Als niet aan die kwaliteitsvoorwaarden is voldaan, kunt u uw bevoegdheid tot het geven van een aanwijzing of het vaststellen van een AmvB toepassen om de ruimtelijke afweging te beïnvloeden.

Regionale of gebiedsgerichte (project)ontwikkeling

Gebiedsontwikkeling is een aanpak waarin betrokken overheden, maatschappelijke organisaties en marktpartijen op het juiste schaalniveau de ambities ten aanzien van programma en de (gewenste) gebiedskenmerken op elkaar betrekken. Deze aanpak past ook bij de ruimtelijke opgaven die op de rijksagenda staan. Deze opgaven vergen bijvoorbeeld investeringen die lokale of regionale partners niet kunnen opbrengen of vergen een vèrgaande rijkscoördinatie of aanpassing van (sectorale) regelgeving. Een van de belangrijkste uitdagingen daarbij is een betere afstemming op rijksniveau tussen mobiliteit en ruimtelijke ontwikkeling te bereiken. De verbreding van het MIT tot MIRT biedt nieuwe perspectieven om capaciteitsopgaven in de hoofdinfrastructuur als onderdeel van regionale gebiedsontwikkeling te benaderen. In een aantal projecten is tevens extra rijksaandacht nodig vanwege de internationale dimensie. De integrale ontwikkeling van de corridor Antwerpen - Rotterdam - Schiphol (PMZ) is daar een voorbeeld van. De minister van VROM moet ook bij andere (regionale) gebiedsontwikkelingen een grotere verantwoordelijkheid en directere sturingsrol nemen vanuit genoemde motieven. Er is een rijksbelang (ontwikkeling Schiphol, Ruimte voor de Rivier), rijksfinanciën zijn onontbeerlijk (aanleg HSL-stations, grootschalige reconstructies) of een gebrek aan rijkscoördinatie staat een ontwikkeling in de weg (de ontwikkeling van de Noordvleugel van de Randstad bijvoorbeeld). Per project, per regio zal de benodigde rijksinzet verschillen.

4. Sturing en de inzet van beleidsinstrumenten

De VROM-raad wil graag nader ingaan op uw sturingsvraag. Traditioneel worden de sturingsmiddelen gevormd door de trits van communicatief (visie, inzicht, overtuiging), financieel (stimuleren) en juridisch (Wro) instrumentarium (respectievelijk de 'preek', de 'peen' en de 'stok'). De minister kan sturen met kennis en informatie (bijvoorbeeld over onder- of overaanbod), met middelen (om duurdere binnenstedelijke ontwikkeling beter mogelijk te maken) of met juridisch instrumentarium gebaseerd op de nieuwe Wro (of een juridische implementatie van de SER-ladder). Uw visie en ambities uit het programma Mooi Nederland kunt u met een nieuwe mix van de beschikbare sturingsmiddelen vertalen in uitvoeringsgericht beleid. De nieuwe Wro, het grondexploitatiehoofdstuk daarin èn een financieel kader voor het realiseren van de ruimtelijke kwaliteitsdoelen dagen uit tot nieuwe combinaties van publiek- en privaatrechtelijke instrumenten.

4.1 Multi-level governance

Sturing vindt meer en meer op verscheidene schaalniveaus tegelijkertijd plaats en met een veelheid aan betrokken partners. Marktpartijen en maatschappelijke partijen (corporaties bijvoorbeeld) nemen zelfstandig omvangrijke investeringsbeslissingen en maken daarbij eigen ruimtelijke afwegingen. Rijkssturing vindt dus plaats in een complexe multi-level governance setting. Dit vergt de inzet van een complex aan sturingsmiddelen. In een dergelijke setting valt netwerkinstrumentarium aan te bevelen, zoals afsprakenkaders en bestuursakkoorden, bonus-malusregelingen, 'naming and shaming' en vooral veel relatiemanagement. Essentieel voor sturing in deze context is het scherp definiëren van de te bereiken doelen en het verkrijgen van commitment van betrokken partijen hierbij. Bij multi-level governance zijn Europa en de regio belangrijke aanvullingen op de bestuurlijke structuur. De groeiende invloed van Europese regelgeving op

ruimtelijke ontwikkelingen blijkt bijvoorbeeld uit de recente problemen rondom fijnstof. Op het belang van regionale ontwikkeling gaat de raad hieronder nader in.

4.2 Horizontale sturing

Ten onrechte bestaat er in de ruimtelijke ordening de neiging om te focussen op de verticale publieke beleidskolom. De raad wil benadrukken dat een gebrekkige rijkscoördinatie in de ruimtelijke ordening een belangrijk probleem is, waar juist de minister van VROM veel aandacht aan moet besteden. Het is namelijk de veelheid aan vaak strijdige van rijkszijde geponeerde sectorale ruimteclaims en regels die er toe leidt dat op decentraal niveau verrommeling ontstaat. In de eerste plaats dient VROM de sectorale ruimteclaims van de diverse departementen kritisch tegen het licht te houden. Is er bijvoorbeeld werkelijk zoveel ruimte voor bedrijventerreinen nodig als het ministerie van Economische Zaken vraagt? Het simpelweg stapelen van sectorale ruimteclaims op rijksniveau leidt zelden tot creatieve en slimme functiecombinaties. Het gebrek aan rijkscoördinatie wordt daarmee afgewenteld op decentrale overheden, die vervolgens in de sectorlijn worden afgerekend op strijdige taakstellingen. Hierdoor ontstaat er bijvoorbeeld een overaanbod aan bedrijventerreinen, krijgen Vinex-locaties te laat de vereiste ov-aansluiting en moet de regio een oplossing zoeken voor bereikbaarheidsproblemen bij een overbelast rijkswegennet.

Als er in een gebied meerdere rijksbelangen spelen heeft de minister van VROM in de ogen van de VROM-raad bij uitstek de taak een proces van integrale gebiedsontwikkeling op gang te brengen. Vroegtijdig en zwaar inzetten op de regiefunctie – eigen aan de ruimtelijke ordening – is dan het instrument om halve oplossingen en latere saneringsproblemen te voorkomen. Niet alleen het afstemmen van sectorale taakstellingen maar ook het toepassen van de kwalitatieve principes (lagenbenadering, vasthouden-bergen-afvoeren, bundeling, duurzaam ruimtegebruik, veroorzakersbeginsel en dergelijke) in het vertalen naar ruimtelijke opgaven is daarbij essentieel.

De belangrijkste ruimtelijke coördinatieopgave ligt op het vlak van kustverdediging, het accommoderen van verhoogde rivierafvoeren en het ruimtegebruik van Laag Nederland in combinatie met waterberging. Deze opgaven vragen in de komende decennia forse investeringen en hebben grote impact op de ruimtelijke inrichting van heel Nederland. Het zwaartepunt van initiatief, coördinatie en de inzet van sturingsmiddelen ligt vooralsnog op rijksniveau. De verantwoordelijkheid voor het waterbeheer ligt bij het ministerie van V&W en de waterschappen. Vanwege de grote wisselwerking met de ruimtelijke inrichting moet de wateropgave in coproductie door het ministerie van VROM met het ministerie van V&W als een ruimtelijke kwaliteitsopgave voor de lange termijn worden opgepakt. Ook hier is het van belang dat deze opgave gezamenlijk al wordt opgepakt bij het formuleren van de probleemdefinitie.

Sectorale rijksinvesteringen, bijvoorbeeld op het gebied van verkeer- of waterstaatswerken hebben een grote impact op de ruimtelijke kwaliteit. VROM mag zich niet in de positie laten manoeuvreren dat het achteraf wordt aangesproken voor de ruimtelijke inpassing van dergelijke projecten (het bekostigen van de 'onrendabele top'). Het is in die zin jammer dat minister Dekker zich niet duidelijk heeft gekeerd tegen de uitspraak van staatssecretaris Schultz van Haegen "ik ben er niet om Nederland mooier te maken!" (in de discussie over de PKB ruimte voor de rivier). De fraaie staaltjes van

waterstaatswerken uit het verleden tonen immers aan dat zij daar óók voor is. Juist bij de rijksoverheid telt het belang en de voorbeeldfunctie van excellent opdrachtgeverschap. Wanneer bij aanvang van het proces meteen voor een brede doelformulering wordt gekozen en een langetermijnhorizon worden gesteld, kunnen er alternatieve oplossingen bestaan die niet per definitie duurder hoeven te zijn.

Daarom pleit de raad er voor dat het ministerie van VROM zijn middelen vooral inzet op gebiedsontwikkelingsprojecten, procesbegeleiding en goed ontwerp. Te denken valt aan een werkwijze waarbij VROM voor complexe projecten (ook financieel) de verantwoordelijkheid op zich neemt voor de totstandkoming van de scenario's, plannen en ontwerpen; ook als de primaire uitvoeringsverantwoordelijk bij een ander departement ligt.

4.3 *Verticale sturing*

Met het opschalen van ruimtelijke processen van lokaal naar regionaal niveau is vaak niet langer één bestuursniveau aan te wijzen waarop vraagstukken spelen. Het is in de verticale publieke lijn een voortdurend samenspel van gemeente, provincie, waterschap en rijk. Mede daarom is de verrommeling geen halt toe te roepen door het meer centraal toepassen van bevoegdheden en derhalve het inperken van de 'vrijheid' van de andere overheden. Bovendien constateert de raad dat in zo'n geval 'decentraal wat kan, centraal wat moet' te zeer als dichotomie wordt opgevat.

De inzet van de minister moet volgens de raad primair zijn gericht op het ondersteunen van provincies en gemeenten om in regionale samenwerkingsverbanden de afstemming van ruimtevragen onderling, de afstemming op ruimtelijke kenmerken en het borgen van ruimtelijke waarden te laten plaatsvinden. Er is kortom een belangrijke rol weggelegd voor de communicatieve sturingsmiddelen. De raad stelt voor om voor de uitvoering van het beleidsprogramma Mooi Nederland bestuursakkoorden te sluiten met provincies en gemeenten (en waar nodig met waterschappen, marktpartijen en maatschappelijke organisaties). In deze akkoorden kunnen arrangementen worden vastgelegd over de verdeling van de uitvoeringsverantwoordelijkheid en over de inzet van het nieuwe juridisch kader van de Wro, het grondexploitatiehoofdstuk daarin en over de gezamenlijke inzet van communicatie- en financiële middelen. Hiermee kunnen de bestuurskracht en instrumenten van rijk, provincies en gemeenten beter convergeren, gericht op duurzame ontwikkeling, zorgvuldig en zuinig (her)gebruik van de ruimte en ruimtelijke kwaliteit uitgaande van regionale marktwerking.

Zo nodig kan financiële ondersteuning regionale planvorming bevorderen. Belangrijk in de regionale afstemming is dat er verevening tot stand komt tussen winst- en verlieslocaties. Het regionale niveau is dé schaal waarop kostenmakers en kostendragers aan elkaar kunnen worden gekoppeld. Op deze wijze kan ook een betere balans tot stand gebracht worden tussen relatief goedkope 'nieuwe uitleglocaties' en duurdere locaties voor stedelijke herstructurering en transformatie. Verevening kan een hefboom zijn om uitbreidingsdruk ('de weg van de minste weerstand') om te zetten in een impuls tot herstructurering van bestaand stedelijk gebied. Vanzelfsprekend is causaliteit daarbij onontbeerlijk voor voldoende draagvlak.

In het onderstaande voorbeeld is aangegeven wat het rijk kan bereiken in een bestuursakkoord. Dit voorbeeld is gebaseerd op het advies Werklandschappen en de discussies die daarop zijn gevolgd.

In het advies Werklandschappen van de VROM-raad is een strategie uitgewerkt voor herstructurering van bedrijventerreinen in relatie tot uitbreidingsruimte. Deze komt neer op het in een bestuursakkoord vastleggen van een rijksinspanning gericht op een betere programmering op basis van een reëel groeiscenario en een landelijk uniform bepaalde ruimtevraag. Het rijk moet daarbij de monitoringscapaciteit inbrengen, evenals voorbeelden van intensiever ruimtegebruik en van het regelen van eigendom, beheer en onderhoud. Rijk, IPO en VNG moeten zich in zo'n akkoord verplichten samen de SER-ladder te operationaliseren in afwegingsregels om te bepalen waaraan moet worden voldaan om nog onbebouwd gebied te bestemmen tot nieuw bedrijventerrein. Provincies moeten zich in zo'n akkoord verplichten om in structuurvisies hun beleidsinzet vast te leggen voor de planning en accommodatie van de ruimtelijke opgave voor werklandschappen en hun verantwoordelijkheid voor regionale afstemming tussen gemeenten bij de toepassing van de SER-ladder, zo nodig met de inzet van verordening of pro-actieve aanwijzingen. Provincies moeten er tevens voor zorgen dat samenwerkende gemeenten regionale structuurvisies voor de planning van (herstructurering van) bedrijventerreinen opstellen. Hierin moet de basis liggen voor het kunnen verevenen (ter bepaling van causaliteit, proportionaliteit, profijt) tussen nieuwe en (te herstructureren) oude terreinen. Ingeval het toch nodig is om op een uitleglocatie (buiten bestaand bebouwd gebied) een bedrijventerrein te ontwikkelen moet een afdracht plaatsvinden waarmee wordt bijgedragen in de kosten van het elders in de regio herstructureren van een bestaand bedrijventerrein.

In een dergelijke aanpak kan de intergemeentelijke afstemming publiekrechtelijk worden geborgd en kan tevens worden geregeld hoe in regionaal verband verrekeningen van nieuwe naar oude terreinen plaatsvinden. Daarnaast kan in een bestuursakkoord over werklandschappen worden geregeld hoe de rijksoverheid fiscale maatregelen neemt ter ondersteuning van herstructurering. Te denken valt aan het laten vervallen van onderdrachtsbelasting bij hergebruik van locaties op geherstructureerd terrein. Ook de vorming van regionale fondsen en de bijdragen daarin van rijks- en provinciale zijde ter stimulering van (de ruimtelijke kwaliteit van) herstructurering van bestaande bedrijventerreinen zou naar het oordeel van de raad onderdeel moeten zijn van een bestuursakkoord. De raad geeft in overweging een nieuw instrument te ontwikkelen om – naar Vlaams voorbeeld – een soort 'verwijderingsbijdrage' en/of 'heffing op leegstand' te arrangeren waarmee verpaupering en leegstand op oude bedrijventerreinen kan worden aangepakt.

Uiteraard moet in een dergelijk bestuursakkoord ook zijn geregeld hoe de partijen hun bevoegdheden (AMvB's, aanwijzing, verordening) hanteren ingeval wordt afgeweken van de afgesproken aanpak.

Hoewel de raad veel verwacht van communicatieve en financiële sturingsmiddelen in de verticale lijn, laat dit onverlet dat de rijksoverheid voor een aantal situaties terug kan vallen op juridisch instrumentarium ('de stok achter de deur'). Zo kan de rijksoverheid, bijvoorbeeld in open landschappen van nationaal belang en in het kader van het routeontwerp van een aantal hoofdroutes, zelf structuurvisies (zoals de Structuurvisie Panorama's) vaststellen. De rijksverantwoordelijkheid voor planning, inrichting en ontwerp kan daarin worden ingevuld en en zo nodig kan de doorwerking juridisch met AMvB's worden geregeld.

5. Tot slot

De VROM-raad waardeert de ambities van de minister met het programma Mooi Nederland en hoopt op een voortvarende aanpak ervan. In de afgelopen jaren is er veel aandacht geweest voor de vernieuwing van het ruimtelijk beleid en op de vernieuwing en sanering van de regelgeving. Nu is de tijd rijp om met ambitie en visie leiding te geven aan de uitvoering van het ruimtelijk beleid. Sturing op ruimte is een complexe zaak: een simpel sturingsrecept is daarom niet te geven. De raad doet samengevat de volgende aanbevelingen:

- 1) Schep duidelijkheid: verwoord helder en concreet de rijksvisie. Een positief en stimulerend verhaal is onontbeerlijk om tot goed resultaat van het programma Mooi Nederland te komen. Zorg daarbij dat andere departementen zich met trots mede verantwoordelijk voelen voor ruimtelijke kwaliteit.
- 2) Voorkom dat decentrale overheden, maatschappelijke en marktpartijen geconfronteerd worden met strijdige rijksdoelen en een schier onmogelijke afstemmingsvraag.
- 3) Stimuleer integrale regionale gebiedsontwikkeling met hoge prioriteit. Bepaal in gebieden waar rijksdoelen in het geding zijn zelf de agenda. De raad denkt hierbij onder meer aan actieve participatie in Nationale Landschappen, aan gebieden waar de ruimtelijke adaptatie aan klimaatverandering aan de orde is en aan gebieden waar een complexe afstemming van rijksinvesteringen speelt.
- 4) Borg dat ruimtelijke kwaliteit een randvoorwaarde is tijdens de planvorming en -uitvoering. Versterk daartoe het systeem van checks and balances voor kwaliteitsbeoordeling en bevorder dat ook in complexe situaties opdrachtgeverschap goed kan worden ingevuld.
- 5) Geef prioriteit aan het voorkomen van verder onnodig en verrommelend (stedelijk) ruimtebeslag. Kijk kritisch naar de ruimtevrage en gebruik die primair als impuls voor herstructurering of transformatie van bestaand stedelijk gebied. Zet daarbij – met inachtneming van het causaliteitsbeginsel – in op het verevenen van kostenmakers en kostendragers, ook op regionaal niveau.
- 6) Saneer verrommelde gebieden indien reëel mogelijk en kosteneffectief. Zet daar bij voorkeur in op maatregelen om de landschappelijke inpassing van toegevoegde bebouwing te verbeteren.

Hoogachtend,

de voorzitter

mr. H.M. Meijdam

de algemeen secretaris

drs. A.F. van de Klundert